

سرشناسه:	فراتی، عبدالوهاب، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور:	آشنایی با انقلاب اسلامی ایران / عبدالوهاب فراتی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۹.
مرجع تولید:	مؤسسه کوتاه مدت و فرصت‌های مطالعاتی
مشخصات ظاهری:	۲۰۸ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۵۹۹-۴
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
موضوع:	Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979
موضوع:	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ -- علل
موضوع:	Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979 -- Causes
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	DSR ۱۵۵۳
رده بندی دیویی:	۹۵۵/۰۸۳
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۵۶۵۵۵

BA۰۵۱۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آشنایی با انقلاب اسلامی ایران

نویسنده: عبدالوهاب فراتی

چاپ اول: ۱۴۰۰ ش / ۱۴۴۳ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ ● قیمت: ۴۹۰,۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ - ۰۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۰۲۵

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📧 pub_almustafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نویخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: سید محمد رضا جعفری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، cd، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

آشنایی با انقلاب اسلامی ایران

عبدالوهاب فراتی

مركز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. «جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمّدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام» را تأسیس کرده است. در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس‌گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

پیش‌گفتار

پیروزی انقلاب و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی اجتماعی بوده است. این ایده در سطح ملی، ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی، تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و نیز تلاش جهت اعاده هویت مسلمانی؛ پرسش‌ها و چالش‌های معرفتی و عملی جدیدی فراروی مسلمانان قرار داد و نظام تازه تأسیس حکومت دینی در ایران را بر آن داشت تا از طریق نهادهایی همچون جامعه‌المصطفی علیه‌السلام به بررسی این پرسش‌ها و چالش‌ها همت گمارد و از نزدیک با علاقه‌مندان انقلاب اسلامی گفت‌وگو کند. بی‌تردید مؤسسه الحکمه، با برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت، مهم‌ترین بازوی المصطفی علیه‌السلام در تحقق این رسالت بوده و گام‌های مهم و تأثیرگذاری برداشته و فراگیران بسیاری را تحت آموزش‌های خود قرار داده است. این آموزش‌ها که تاکنون به صورت کلاس‌های درسی برگزار می‌گردید و معمولاً فاقد متن و محتوای خاصی بود، نیازمند توانمندسازی از طریق تهیه متن آموزشی به زبان‌های مختلف بود که طی چند سال اخیر به عنوان بخشی از وظایف آموزشی این مؤسسه مورد توجه قرار گرفته است. هرچند که متن آموزشی در این مؤسسه با آنچه در فضای حوزه‌های علمیه و نیز محافل دانشگاهی متداول است، تفاوت‌های بسیاری دارد. در واقع این متون، ضمن لزوم رعایت استانداردهای آموزشی،

می‌بایست به صورت مختصر به نگارش در آیند تا کوتاه بودن آموزش‌های این مؤسسه را پوشش دهند. علاوه بر این، از آن‌جا که مخاطبان این مؤسسه، مسلمانان-اعم از شیعه و سنی- و نیز سایر معتقدان به ادیان الهی و غیر الهی و حتی بی‌دینانند؛ ضروری بود تا نگرش حاکم بر این متون، تقریبی و همدلی میان ما و آنان باشد تا راهی به سوی گفت‌وگو و نشر معارف اهل بیت علیهم‌السلام گشوده شود و رسالت کنونی ما در تحقق اهداف بلند انقلاب شکوهمند اسلامی را به فرجام برساند.

نکته مهمی که در این‌جا باید بدان اشاره کرد، آن است که هدف اصلی این مؤسسه از تهیه و نگارش این متون، نه صرفاً تألیف، بلکه بهره‌مندی بهینه از متون موجود است که به صورت تلخیص، گردآوری و ترجمه تقدیم فراگیران می‌شود. بی‌تردید، اجرای این رسالت و غنای علمی آن، مدیون تلاش‌های ارزنده اساتید و اعضای محترم گروه‌های علمی این مؤسسه می‌باشد که جا دارد از تک‌تک آنها تقدیری شایسته به عمل آید. این مؤسسه در راستای حیات و بالندگی معارف اهل بیت علیهم‌السلام آثار خود را در اختیار فراگیران و علاقه‌مندان قرار می‌دهد. پیشاپیش از انتقاد و پیشنهاد علمی همه اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌شود. امید است این فعالیت‌های علمی و آموزشی موجب رشد و بالندگی فرهنگ دینی، به‌ویژه معارف بلند اهل بیت علیهم‌السلام در سطح جهان شود.

فهرست

مقدمه	۱۳
درس اول: مفاهیم و مباحث نظری	۱۵
درآمد	۱۵
انقلاب و مختصات آن	۱۶
۱. مفهوم انقلاب	۱۶
۲. ویژگی‌های انقلاب	۱۷
الف) نارضایتی عمیق از وضع موجود	۱۷
ب) ظهور و گسترش ایدئولوژی‌های جدید جایگزین	۱۸
ج) گسترش روحیه انقلابی	۱۹
د) رهبری و نهادهای بسیج‌گر	۲۱
ه) شرکت توده‌ها	۲۲
و) وجود عنصر خشونت	۲۴
ز) تغییر در ساختارهای اجتماعی - سیاسی جامعه	۲۵
تفاوت انقلاب با دیگر مفاهیم	۲۶
۱. اصلاح (رفرم)	۲۶
۲. نهضت (جنبش)	۲۷
۳. کودتا	۲۷
۴. شورش	۲۷
۵. جنگ داخلی	۲۸

درس دوم: نظریه پردازی درباره انقلاب اسلامی.....	۳۱
درآمد.....	۳۱
نظریه توطئه.....	۳۲
نظریه مدرنیزاسیون و توسعه ناموزون.....	۳۹
نظریه اقتصادی.....	۴۱
نظریه مذهب و جامعیت اسلام.....	۴۴
درس سوم: چارچوب نظری درباره چرایی و چگونگی وقوع انقلاب اسلامی.....	۴۹
درآمد.....	۴۹
نارضایتی عمیق از شرایط حاکم بر ایران عصر پهلوی.....	۵۱
پذیرش و گسترش ایدئولوژی اسلامی.....	۵۲
گسترش روحیه انقلابی.....	۵۲
رهبری مذهبی امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>	۵۳
درس چهارم: تحلیلی بر ساختار دولت پهلوی.....	۵۵
درآمد.....	۵۵
شاه و دربار.....	۵۶
ارتش.....	۵۹
ساواک.....	۶۱
احزاب وابسته.....	۶۲
نفت.....	۶۴
ناسیونالیسم شاهنشاهی.....	۶۸
وابستگی به آمریکا.....	۶۹
درس پنجم: بحران‌های رژیم پهلوی و ظهور مخالفت‌های آشکار.....	۷۵
درآمد.....	۷۵
بحران مشروعیت.....	۷۵

فهرست ۹

بحران مشارکت.....	۷۷
فقدان مطبوعات مستقل.....	۸۰
وابستگی بیش از حد دولت به شخص شاه.....	۸۰
بحران اقتصادی.....	۸۱
درس ششم: مخالفان سیاسی دولت پهلوی.....	۸۹
درآمد.....	۸۹
مارکسیست‌ها و چپ‌گرایان.....	۸۹
۱. حزب توده.....	۹۲
۲. سازمان چریک‌های فدایی خلق.....	۹۴
۳. سازمان مجاهدین خلق ایران.....	۹۵
ملی‌گرایان مشروطه خواه.....	۹۷
۱. جبهه ملی دوم.....	۱۰۰
۲. نهضت آزادی.....	۱۰۱
مخالفان مذهبی.....	۱۰۳
۱. دکتر علی شریعتی.....	۱۰۷
۲. آیت‌الله مرتضی مطهری.....	۱۰۹
۳. سازمان‌ها و احزاب مذهبی.....	۱۱۱
الف) جمعیت فداییان اسلام.....	۱۱۱
ب) هیئت‌های مؤتلفه اسلامی.....	۱۱۳
ج) حزب ملل اسلامی.....	۱۱۴
روحانیت.....	۱۱۵
درس هفتم: نهضت روحانیت.....	۱۱۷
درآمد.....	۱۱۷
جایگاه و نقش روحانیت در نهضت‌های اسلامی.....	۱۱۷
دلایل موفقیت روحانیت.....	۱۲۱

۱۲۷.....	درس هشتم: اندیشه و سیره امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۲۷	درآمد
۱۲۷	زندگی نامه فکری - سیاسی امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۴۲.....	اصول و ارکان اندیشه سیاسی
۱۴۲.....	۱. نفی سلطنت
۱۴۳	۲. نقد مشروطیت
۱۴۵	۳. حکومت اسلامی
۱۴۶	۴. ولایت فقیه
۱۴۷.....	شیوه رهبری امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۴۸	شیوه‌ها و استراتژی‌های مبارزه سیاسی
۱۴۸	۱. مردمی کردن مبارزه سیاسی
۱۴۸	۲. مذهبی کردن مبارزه
۱۴۹.....	۳. پرهیز از مشی مسلحانه
۱۵۰.....	۴. حفظ اتحاد و انسجام
۱۵۱.....	۵. محبوبیت و نفوذ مردمی امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۵۵.....	درس نهم: اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی
۱۵۵	درآمد
۱۵۷	آرمان‌های فرهنگی و اجتماعی
۱۵۸	آرمان‌های سیاسی
۱۵۸	آرمان‌های اقتصادی
۱۶۱.....	درس دهم: دستاوردهای انقلاب اسلامی
۱۶۱.....	درآمد
۱۶۱	دستاوردهای فرهنگی و اجتماعی
۱۶۳	دستاوردهای سیاسی
۱۶۳	دستاوردهای اقتصادی

فهرست ۱۱

۱۸۳	درس یازدهم: بازتاب و تأثیرات انقلاب اسلامی ایران
۱۸۳	درآمد
۱۸۳	بازتاب انقلاب اسلامی بر نظریه‌های سیاسی
۱۸۷	بازتاب انقلاب اسلامی بر مسائل راهبردی قدرت‌های بزرگ
۱۹۰	انقلاب اسلامی و حرکت‌های انقلابی در جهان اسلام
۱۹۷	درس دوازدهم: مقایسه انقلاب اسلامی با سایر انقلاب‌ها
۱۹۷	درآمد
۱۹۸	میزان مشارکت سیاسی
۱۹۹	رهبری
۱۹۹	ایدئولوژی
۲۰۲	اهداف
۲۰۷	کتابنامه

مقدمه

به رغم شباهت‌هایی که میان انقلاب اسلامی و سایر انقلاب‌های جهان از نظر علمی وجود دارد، به نظر می‌رسد این انقلاب، مختصات ویژه‌ای دارد که آن را از سایر انقلاب‌ها جدا می‌سازد. شاید مهم‌ترین این ویژگی‌ها، مذهبی بودن آن است. به گفته برخی از تحلیل‌گران، هیچ‌یک از انقلاب‌های معاصر چندان ارتباطی با مذهب نداشته‌اند و کمتر تحول سیاسی و اجتماعی در قرن اخیر چنین با مذهب مرتبط بوده است.^۱ نیکی کدی در مقایسه انقلاب ایران با سایر انقلاب‌ها می‌نویسد: انقلاب ایران از لحاظ مرکزیت داشتن ایدئولوژی رسمی مذهبی و همچنین از لحاظ ماهیت و منشأ شهری، آن با اکثر انقلاب‌های اخیر کشورهای جهان سوم تفاوت دارد.^۲

شهید مطهری، اسلامی بودن را یکی از ویژگی‌های خاص انقلاب اسلامی می‌داند و معتقد است: در همه جهات مادی، معنوی، سیاسی و عقیدتی، روح و هویتی اسلامی دارد.^۳ به همین دلیل این انقلاب در ماهیت خود به شدت مذهبی است و با دیگر انقلاب‌ها کاملاً متمایز است. البته این بدان معنا نیست که این انقلاب، علل و عوامل دیگری نداشته است؛ چرا که استبداد و وابستگی به غرب نیز در کنار

۱. صادق زیباکلام، *مقدمه‌ای بر انقلاب اسلامی*، ص ۹۳.

۲. کدی، آر. نیکی، *انقلاب ایران در چشم‌انداز تطبیقی*، ترجمه: حسینعلی نوذری؛ رک: عبدالوهاب، فراتی، *درآمدی بر ریشه‌های انقلاب اسلامی*، ص ۲۸۰.

۳. جمعی از نویسندگان، *ایران معاصر و غرب جدید (مجموعه مقالات)*، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ص ۲۷۱.

مخالفت‌های رژیم پهلوی با مذهب، ریشه‌های این انقلاب به شمار می‌آیند، اما مهم آن است که این دو عامل در لسانی مذهبی تبدیل به اعتراضی مردمی شدند و مذهب در جهت‌دهی آنها نقش به‌سزایی داشته است. سؤالاتی از جمله این‌که این انقلاب در چه زمینه فرهنگی و سیاسی به وقوع پیوست، چگونه روحانیت توانست در میان آن همه نیروهای مخالف سلطنت پهلوی، رهبری نهضت را بر عهده گیرد و بدین‌گونه نظامی بر اساس آرمان‌های دینی بسازد، اهداف و آرمان‌های انقلاب کدامند، و... در این اثر پاسخ داده می‌شود.

ناگفته نماند که این اثر بیش از آن‌که جنبه تألیفی داشته باشد، تلخیص مهم‌ترین آثار نوشته شده درباره انقلاب اسلامی است. دلیل چنین کاری آن است که آثار موجود، جهت معرفی انقلاب اسلامی به مخاطبان و فراگیران مؤسسه الحکمة کفایت می‌کنند و نیازی در تدوین اثری مجزا وجود ندارد. البته در تلخیص این آثار تلاش شده است تا به روح آنها صدمه وارد نشود و بر آنچه مؤلف بیان نموده است، وفادار بماند.